

શ્રી યશોવિજયજી જ્ઞેન ગ્રંથમાળા

દાદાસાહેબ, ભાવનગર.

ફોન : ૦૨૭૮-૨૪૨૫૩૨૨

૩૦૦૪૮૪૬

જૈનસાધુસમ્મેલનના ઠરાવો પર

દૃષ્ટિપાત.

૨૮-૭૪

ન્યાયવિજય.

અમદાવાદમાં મળેલ જૈનસાધુ-
સમ્મેલને પસાર કરેલા ઠરાવો પર

દૃષ્ટિપાત.

લેખક:—

ન્યાયવિશારદ—ન્યાયતીર્થ

મુનિમહારાજશ્રીન્યાયવિજયજી.

પ્રકાશક:—

શ્રી જૈનયુવકસંઘ.

ધડીયાળીપોળ, વલ્લાદરા.

મે. ૧૯૭૪.

મુદ્રક:—શાહ ગુલામચંદ લલુભાઈ શ્રી મહોદય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ

દાણપીઠ ભાવનગર.

અમદાવાદમાં મળેલા જૈનસાધુસમ્મેલને
પસાર કરેલા ઠરાવો.

દીક્ષા અને દેવદ્રવ્યના પ્રશ્નો પર પરામર્શ.

સમ્મેલનની રૂઢિચુસ્તતા અને સંકુચિત મનોદશા !

મુદાના સવાલો ઉકેલવામાં નિષ્ફળ ગયેલું સમ્મેલન !

વિચારસંસ્કૃતિનો ભવ્ય યુગ મુનિઓ ક્યારે પીછાનશે ?

કોઈ પણ સ્થળનો જૈનસંઘ પોતાને આંગણે ખાલદીક્ષા
ન થવા દે !

અમદાવાદમાં મળેલા જૈનસાધુસમ્મેલને પસાર કરેલા
ઠરાવોમાં બે ઠરાવો ખાસ આલોચનીય છે—એક દીક્ષા
ખાખતનો અને બીજો દેવદ્રવ્ય સંબંધી.

(૧) દીક્ષા.

દીક્ષાનાં ઠરાવમાં બાળદીક્ષાને પણ રાખી છે. આની સામે મારો વિરોધ સમ્મેલન ચાલતું હતું તેજ વખતે મેં સમ્મેલન પર *તાર કરી પાઠવી દીધો હતો. બાળ-દીક્ષા શાસ્ત્રદૃષ્ટિએ પણ વિરલવિષયક છે. તેનું સ્થાન કાદા-ચિત્ક છે. તેનું સ્થાન આ જમાનામાં તો શું, પણ શ્રી તીર્થંકર ભગવન્તોના જમાનામાં પણ અત્યન્ત વિરલ હતું. ત્યારે આજે તેનું સ્થાન કેટલું ? એ સહજ સમજી શકાય છે. છતાં સમ્મેલને તેને દીક્ષાના ઠરાવમાં દાખલ કરી છે તે યોગ્ય નથી થયું. દીક્ષા માટે સોળ વર્ષની ઉમ્મર થવા સુધી રાહ જોવામાં કંઈ જ ખોટ નહોતી. ત્યાં સુધી ધીરજ રાખવાની આવશ્યકતા હતી. આટલું નિયમન કરવામાં ખરેખર સમ્મેલનનું ઔદાર્ય વખણાત અને તેની વિચાર-સંસ્કૃતિની જગત્ની દૃષ્ટિએ પ્રશંસા થાત.

જે કે, ઠરાવમાં, બાળકને જે ગામમાં દીક્ષા આપવાની હોય ત્યાંના બે શ્રાવકોદ્વારા બાળકના ગામે આદમી મોકલી તેના માતાપિતા કે વાલીની લેખિત સમ્મતિને

* Request not to pass Bala-Diksha resolution. Please, register my emphatic protest against Bala-Diksha. My humble opinion is that Sammelan will lose prestige in favouring Bala-Diksha. Hope Sammelan would show wisdom to check Diksha up to 16 years age.

Nyayavijaya.

નિર્ણય કરવા માટે જાહેર કર્યું છે. અને બીજા સંઘાડાના એ આચાર્યો અથવા વડીલો પાસે બાલકની યોગ્યતાની પરીક્ષા કરાવવાનું જણાવ્યું છે. પણ જ્યાં બાલદીક્ષા મૂલે જ અસ્વાભાવિક અને અયોગ્ય છે, ત્યાં પછી આ બધા “ ટેકા ” લગાવીને જખરન બાલદીક્ષાને ખડી કરવાનો પ્રયત્ન હાસ્યપાત્ર નથી શું ? બાલદીક્ષાના રસીયા સાધુ મહારાજ-ઓને આ બધા “ ટેકા ” લગાવતાં બહુ સારા આવડે છે ! જે ગામમાં બાળકને દીક્ષા આપવાની હોય ત્યાંના શ્રી સંઘની સમ્મતિ લેવાની તો “ પંચાત ” છે જ નહિ. ત્યાંના પોતાના કોઈ અન્ધરાગીઓ દ્વારા બાળકના ગામે માણસ મોકલવામાં ક્યાં અડચણ આવવાની હતી ? અને દીક્ષા માટે તૈયાર કરેલ બાળકના માબાપ કે વાલી તો પહેલેથીજ સાધુ મહારાજના “ છુમંતર ” થી સઘાઈ જ ગયા હોય ને ! પછી બાલકને મુંડવામાં ક્યાં મુશ્કેલી આવવાની ? યોગ્યતાને તપાસનારા પણ પોતાનીજ લાઈનના પોતાના લાઈબઘો પાસેજ છે ને ?

લોખા શ્રાવકો ઠરાવની કલમો જોઈ રાજી થાય; પણ સાધુ મહારાજની ચાલાકીની તેમને ક્યાં ખબર છે ? તેઓ સમજી રાખે કે દીક્ષાના ઠરાવ પરની આ “ રસીઓ ”— માં કંઈ દમ નથી. ચાલાક સાધુઓને મન કાચા સુતરના તાંતણા જેવી છે. તે “ તાંતણા ” ઓને તોડી પોતાની મુરાદ પૂરી કરવી એ તેમને રમ્મતની વાત છે.

આ ઠરાવથી બાળકોનું હિત જોખમાતું અટકશે નહિ. સમ્મતિના “ દેખાવ ” સાથે બાલદીક્ષાઓનાં ફારસ ઘડાઘડ

ભજવાશે અને દુનિયાની ખત્રીશીએ ચઢશે. શાસનની અપ-
બ્રાજના વધશે અને બાલજીવનની વિરાધનાના પાપમાં
ધર્મ અને સમાજ ડૂબતો જશે !

દીક્ષાના ઠરાવમાં “ શિષ્યનિષ્કેટિકા ” ને પણ યાદ
કરી છે. અને સોળ વર્ષ પછીની દીક્ષામાં તે દોષ લાગતો
નથી એમ જણાવ્યું છે. પણ આ ગલત છે. અને એ
બાબતનું પિંજણ અગાઉનાં બહાર પડેલાં ચર્ચાનાં પેમ્ફલેટો
અને ટ્રેક્ટોમાં ખૂબ જ પિંબઈ ગયું છે. સોળ વર્ષ પછી-
નાને પણ અપહરણપૂર્વક દીક્ષા આપવામાં આવે તો તે
પણ “ શૈક્ષનિષ્કેટિકા ” છે એ કોઈ ન ભૂલે. અને તે
વિષયમાં આર્ય “ રક્ષિત ” નું ઉદાહરણ સ્પષ્ટ છે. સમ્મેલને
ખરેખર “ શૈક્ષનિષ્કેટિકા ” નું તત્ત્વ સમજવામાં ગુલાંટ જ
આધી છે જે દિલગીરીનો વિષય ગણાય.

દીક્ષાના ઠરાવમાં અઠાર વર્ષ પછીનાને માટે માતા-
પિતાની અનુમતિ વગર પણ દીક્ષા ચલાવી લીધી છે. જો
કે તે ઠરાવમાં માતાપિતાની અનુમતિ મેળવવા માટે પ્રયત્ન
કરવાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. પણ અનુમતિ ન મળે તો તે
વગર પણ દીક્ષાદાન વિધેય ઠરાવ્યું છે. શિષ્યૈષણી દશા
સાધુઓની આજે કેવી છે તે ઉઘાડું છે. માતાપિતાની
સમ્મતિ વગર ચલાવી લેવામાં સમ્મેલને ભયંકર ભૂલ કરી
છે. નાશભાગ કરી-કરાવીને દીક્ષા આપવાનો માર્ગ આથી
રૂંધાશે નહિ. એવી ઝઘડાખોર દીક્ષાનો કલહકોલાહલ
આથી બંધ પડશે નહિ. એવી દીક્ષા માટે પણ આ ઠરાવથી
બચાવ કરવાનું પુલ્લું રહેશે.

આ રીતે મારા નમ્ર અભિપ્રાય મુજબ આ પહેલો ઠરાવ અયોગ્ય હોવાથી અગ્રાહ્ય છે.

(૨) દેવદ્રવ્ય.

દેવને અર્પિત થયેલું હોય તે દેવદ્રવ્ય કહેવાય. આ દેવદ્રવ્યની વ્યાખ્યા છે. પણ આરતિ-પૂજા આદિની બોલીનું દ્રવ્ય એને દેવદ્રવ્યમાં લઈ જવું કે ન લઈ જવું એ સંઘની મુખત્યારીનું કામ છે. તે ચાહે તો તેને દેવદ્રવ્યમાં લઈ જઈ શકે છે અને ચાહે તો અન્યક્ષેત્રમાં લઈ જઈ શકે છે. કેમકે અર્પણ વગર દેવદ્રવ્ય થાય નહિ. પછી તેને “દેવદ્રવ્ય” ગણવાની આજે શી આવશ્યકતા હતી? બોલીની પ્રથા શાસ્ત્રીય નથી. એ રિવાજ લોકોએ સગવડની ખાતર ઉભો કર્યો છે. એ લોકોની ઉભી કરેલી પ્રથા છે. પૂજા-લકિત પહેલી કોણુ કરે? એ સવાલને અંગે ઝઘડા ન થાય એ માટે અને ઉપજને સાફ પણ બોલીનો રિવાજ ચલાવવામાં આવ્યો છે. માટે બોલીની ઉપજ દરેક ગામનો સંઘ પોતાના સંયોગો વિચારી તદનુસાર પોતાને અનુકૂળ પડે તે ક્ષેત્રમાં લઈ જઈ શકે છે. પૂજા-આરતિ આદિ કોઈ પણ બોલીની ઉપજ ઉપર કોઈ પણ ક્ષેત્રનો કોઈ ચોક્કસ સિદ્ધો લાગ્યો જ નથી, એ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ. પછી પૂજા-આરતિ આદિની બોલીનું દ્રવ્ય “દેવદ્રવ્ય” જ ગણાય એમ કહેવું એ સરાસર ગલત છે. પૂજાલકિતનું નિમિત્ત હોવા માત્રથી કંઈ તેની બોલીનું દ્રવ્ય દેવદ્રવ્ય નથી થઈ જતું. પણ દેવને તેનું અર્પણ ઠરાવવાથી તે દેવદ્રવ્ય થાય છે. તેને દેવદ્રવ્યમાં લઈ જવાનું ઠરાવવું કે ન ઠરાવવું એ સંઘની મુખત્યારીની વાત છે. જે

સ્થળમાં ત્યાંનો સંઘ તેને દેવદ્રવ્યમાં લઈ જવાનું ઠરાવે ત્યાં તે દેવદ્રવ્ય ગણાય. અને જે સ્થળમાં ત્યાંનો સંઘ તેને ખીજા ક્ષેત્રમાં લઈ જવાનું ઠરાવે ત્યાં તે તે ક્ષેત્રનું થાય. આવશ્યકતા અને પરિસ્થિતિ બદલાતી રહે છે; અને તદનુસાર સમયપરત્વે પરિવર્તન થવું એ સ્વાભાવિક જ છે. એક સમયના સંઘે બાંધેલા રિવાજ હંમેશાં બંધ બેસતા જ રહે છે એવું કંઈ નથી. એટલે પૂર્વ કાળના રિવાજમાં સંયોગાનુસાર યોગ્ય પરિવર્તન કરી શકાય છે. દેવને અર્પીએ, ચઢાવીએ તે તો દેવદ્રવ્ય છે. પણ બોલીનું દ્રવ્ય કંઈ દેવને અર્પતા નથી. તો પછી વગર અર્પ્યે તે દેવદ્રવ્ય કેમ ગણાય ? આશય પર બધો આધાર છે. મંદિરમાં “ થાળ ” ચઢાવવાનું કહેતાં થાળગત ચીજો ચઢાવાય છે, પણ થાળ તો પાછો ઘરે લવાય છે. તે દેવદ્રવ્ય થતો નથી. આ સાદી સમજનો માણસ પણ સમજી શકે છે. પછી, આરતિ-પૂજાની બોલીના દ્રવ્ય પર “ દેવદ્રવ્ય ” ની મહોરછાપ મારવાનું કંઈ કારણ ? દેવને અર્પવાની જ્યાં કશી જ કલ્પના નથી, કશી જ લાવના નથી, કશી જ યોજના નથી, છતાં તે દેવદ્રવ્ય ગણાઈ જાય એ તો અજબ ફિલસુફી !

દેવદ્રવ્યની વ્યાખ્યાનો વિચાર કરતાં આરતિ-પૂજા આદિની બોલીની ઉપજને સંયોગાનુસાર ગમે તે ક્ષેત્રમાં લઈ જવાની ગોઠવણ કરી શકાય છે, અને તે સશક્ત છે. સંઘ ધારે તે ક્ષેત્રમાં લઈ જઈ શકે છે. પછી તેને દેવદ્રવ્યમાં લઈ જવાનો ઠરાવ કરવો અને તે આજના સમયની પરિસ્થિતિ વચ્ચે એ બિંદુલ ઠીક થયું નથી.

વર્તમાન પરિસ્થિતિ તો એવી છે કે આજે એ દ્રવ્યને

દેવદ્રવ્યમાં ન લઈ જતાં જ્ઞાનદ્રવ્યમાં કે સાધારણ ક્ષેત્રમાં લઈ જવાની જરૂર છે. દેવદ્રવ્ય કેવળ દેવને ઉપયોગી અને સાધારણદ્રવ્ય દેવને અને તેના સકળ પરિવારને (તમામ ક્ષેત્રોને) ઉપયોગી. આ પરથી ખ્યાલ આવી શકે છે કે કોનો મહિમા વધારે ? કોની વિશેષ ઉપયોગિતા ? કોની વ્યાપકતા ? જરા વિચાર કરવાની વાત છે. સમય અને સંયોગો તરફ પણ સમ્મેલને ધ્યાન નથી આપ્યું. દિલગીરીની વાત છે.

દેવદ્રવ્યનું ક્ષેત્ર અતિસંકુચિત છે. પ્રજ્ઞના વ્યાવહારિક હિતસાધન માટે તે કશા કામમાં આવી શકતું નથી. ભૂકમ્પ કે એવી બીજી પ્રલયકારક આક્રમક આવી પડતાં હજારો-લાખો માણસો મરી રહ્યા હોય તેવા દુઃસમયમાં પણ જો તે ધનની એક કોડી પણ માણસજાતના કે પ્રાણીવર્ગના રક્ષણ યા ઉપકાર માટે કામ આવી શકતી નથી, તો પછી તે ધનને વધારવું શું ઉપયોગી ? જરા ધ્યાનમાં લેવાની વાત છે.

અનેક મન્દિરો કે તીર્થો ધનરાશિથી ઉભરાય છે ત્યારે તેનું શું કરવું ? ક્યાં ઠેકાણે પાડવું ? એ પ્રશ્ન ઉભો થાય છે. પરિણામ એ આવે છે કે બીનજરૂરી “ નગારાં ને તગારાં ” હંમેશાં ચલાવ્યે જ રાખવાં પડે છે. પૈસાને ઠેકાણે પાડવા માટે મન્દિરોને તોડી ફેંડી નવી નવી મરમતના સમારંભ ચાલુ જ રાખવા પડે છે, જ્યારે પ્રજ્ઞહિતની ખૂમને દાદ મળતી નથી. અનેક ક્ષેત્રો સીદાયા કરે છે, કમખખત સ્થિતિ હોગવે છે, ત્યારે દેવદ્રવ્યની સદા ચાલુ રહેતી વૃદ્ધિ યા તો વેડફાયા કરે છે યા સામાન્ય અને અનાવશ્યક ઉપયોગમાં વહી નિકળે છે ! કેટલું અંધેર !

જે દેવદ્રવ્ય છે તેને મીઠો વગેરેમાં રોકવું યા લશ્કરી-ખાતા અને કતલખાના જેવી લયંકર હિંસામાં ઉપયોગ થાય તેવા સરકારીખાતામાં રોકવું એ મંગળધનથી અમંગળ સાધવાની ચેષ્ટા છે. તેના કરતાં ગરીબ અને બેકાર જનતા લાલ લઈ શકે તેવી યોજનાના રસ્તે તેનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. ગરીબ સાધર્મિકોને લાલ થવા સાથે આવક વધારાય એવી રીતે દેવદ્રવ્ય રોકવામાં વાંધો કશો નથી, જ્યારે લાલ પુષ્કળ છે. એ ગૃહસ્થોએ ધ્યાન પર લેવાની આવશ્યકતા છે. ધાર્મિક ધનના રક્ષણ અને સદુપયોગ માટે અને સાથેજ ગરીબ અને બેકાર સાધર્મિક જનતાના હિત માટે જૈન બેંકની યોજના બહુ ઉપયુક્ત થઈ પડશે.

‘ ઉપધાન ’ સંબંધે યદ્યપિ માઝ્ દષ્ટિબિન્દુ સિદ્ધ છે. પરંતુ પ્રસંગતઃ જણાવવું જોઈએ કે તેની પ્રચલિત ‘માળા’ આદિની ઉપજને દેવદ્રવ્યમાં લઈ જવાનું સમ્મેલને જે યોગ્ય ગણ્યું છે તેમાં તેનું અવિચારક માનસ વધુ ખુલ્લું થઈ જાય છે.

આમ, દીક્ષા અને દેવદ્રવ્ય સંબંધી નિર્ણયો આપવામાં ‘ સમ્મેલન ’ ગંભીર ભૂલોનો લોગ બન્યું છે. એ કોઈ પણ સુસ્થ વિચારક જોઈ શકશે. અતએવ એ દૂષિત નિર્ણયો માન્ય રાખવા યોગ્ય નથી.

(૩) શ્રમણસંઘ.

ત્રીજા ઠરાવનું મથાળું “ શ્રમણસંઘ ” છે. આ મથાળા નીચે ઠરાવ કરવાની શી જરૂર હતી ? સંઘ-અતુર્વિધ સંઘમાં

શ્રમણ પોતાના ચારિત્રગુણે પ્રધાન છે જ. એમાં નવી વાત શી હતી ? અને એમાં કેનો વાંધો છે ? પણ એની પાછળ શ્રાવક-સંઘની યોગ્ય સત્તા અને તેના સમુચિત અધિકારને ઉતારી પાડવાનો આશય જો રહ્યો હોય તો તે અનુચિત ગણાશે. શ્રાવકસંઘ સાધુઓના ગમે તેવા વિચાર-આચાર સામે માથું નમાવ્યા જ કરે, તેમના રૂઢિફિત અને અજ્ઞાનાવૃત્ત વિચારો અને કલુષિત વર્તન સામે માથું ઉંચું કરવાનો તેમનો અધિકાર જ નથી એવો ખ્યાલ જો કોઈ રખાતો હોય તો તેને હવે ભુંસી નાખવો જ રહ્યો. સામયિક વાતાવરણનો પ્રભાવ હજી પણ અમારા સાધુઓના લેજને ન સ્પર્શ્યો હોય તો એ નવાઈની વાત ગણાશે.

(૪) સાધુસંસ્થાની પવિત્રતા શી રીતે વધે ?

આ ઠરાવમાં કેટલાક અંશે વિચારણીય છે.

(૫) તીર્થસંબંધી.

આ સાદી સૂચનામાં કંઈ વિશેષત્વ નથી.

(૬) સાધુસંસ્થાની જ્ઞાનવૃદ્ધિ.

આ યોગ્ય છે.

(૭) દેશના.

આમાં કરેલી જટિલ શબ્દયોજના તેની પાછળનો ભેદ ખુલ્લો કરે છે. છતાં તેમાંથી યથેષ્ટ ભાવ કાઢી શકાતો હોવાથી કોઈને વાંધારૂપ થાય તેમ નથી.

(૮) શ્રાવકોની ઉન્નતિ માટે સાધુઓ શું પ્રયત્ન કરી શકે ?

આ પણ ચાલશે.

(૯) સંપત્તિ વૃદ્ધિ.

આ ઠરાવ બહુ યોગ્ય અને જરૂરનો છે.

(૧૦) ધર્મ તથા તીર્થ ઉપરના આક્ષેપોનો પ્રતીકાર કરવો.

ધર્મ તથા તીર્થ ઉપરના આક્ષેપોનો પ્રતીકાર કરવા આ ઠરાવમાં પાંચ મુનિવરોની કમિટી નીમવામાં આવી છે.

(૧૧) ધર્મમાં રાજસત્તાનો પ્રવેશ.

ધર્મમાં રાજસત્તાનો પ્રવેશ કોઈ ન ચાહે. પણ જ્યારે ધર્મમાં તેના અનુયાયી વર્ગ તરફથી અને ખાસ કરી તેના ગુરુવર્ગ તરફથી “ ગડબડાધ્યાય ” પ્રવર્તવા શરૂ થાય છે અને તેના હેઠળ પ્રજાનું હિત બગડે છે, જનતામાં અશાન્તિ અને ત્રાસ ફેલાય છે અને તેનું દમન કરવાનું કાર્ય જ્યારે મુશ્કેલીમાં આવી પડે છે ત્યારે તેને અંકુશમાં લેવાની ફરજ રાજશાસનની ઉભી થાય છે. અને એ ફરજ અદા કરવી એ તેનો ધર્મ થઈ પડે છે. એ ધર્મ બળવવામાં એનું અને પ્રજાનું શ્રેય છે. ધર્મના અનુયાયીઓજ અને ગુરુ મહારાજો જ જો પોતાના ધર્મની બગડેલી પરિસ્થિતિ

સુધારવાનું ધ્યાન રાખે, અને અનીતિ તથા ઉચ્છૃંખલ-
તાના અંશો જે ઘુસી ગયા હોય તેને દૂર કરવાનું કામ
પોતે બળવે તો રાજશાસનને દબલગીરી કરવાનો વખત
શેનો આવે ?

બધા ઠરાવો જોવાઈ ગયા. નથી એમાં દૃષ્ટિ, વિચારણા,
ઉદારતા કે સંસ્કૃતિ. છતાં એમાં શ્રેષ્ઠ અને સુંદર કોઈ વાત
હોય તો તે એક સંપવૃદ્ધિની છે. સમ્મેલને બીજું કશું જ
કર્યું ન હતું અને આ એક જ ઠરાવનું મજબૂત અને વ્યવ-
સ્થિત બંધારણ ઘડ્યું હતું તો એટલા માત્રથી પણ સમ્મે-
લનની ખેડક યશસ્વી અને પ્રશંસનીય બની જાત. એટલું જ
નહિ, એણે શાસનની મોટી સેવા પણ બજાવી ગણાત.
પરંતુ અયોગ્ય ઠરાવો કરીને ઉલટું વધારે ઉંધું માર્યું છે.
હું તો કહું છું કે સંપવૃદ્ધિના એક જ ઠરાવનું જો રીતસર
પાલન થાય તોયે બહુ છે. એથી સમાજની ઘણી અશાન્તિ
દૂર થશે અને ધર્મનું હિત સધાશે. પણ જ્યાં મનના
મેલ હજી એટલાજ વિઘ્નમાન હોય ત્યાં સંપની
વાત કેવી ?

સમ્મેલનની સ્થિતિનો વિચાર કરતાં કોઈ પણ તટસ્થ
દૃષ્ટિએ એમજ કહેશે કે સમ્મેલને રૂઢિદેવીની અર્ચાનું જ
કામ બજાવ્યું છે. પરંતુ નવયુગની સંસ્કારી હવા જ્યાં
પ્રવેશવા પામી ન હોય, ત્યાંથી નૂતન ભાવનાની આશા પણ
શી રખાય ? એક કદમ પણ આગળ વધવાને જેઓ અશક્ત
હોય, જરા પણ સુધારાની વાત સાંભળતાં જેમને ચીઢ
ચઢતી હોય તેવા સંકુચિત મનોદશાવાળા રૂઢિપૂજક વર્ગ

તરફથી પ્રગતિના સન્દેશ સાંભળવાની ઇન્ટેન્સીટી રાખવી એ કેમ સફળ થાય ? મતાન્તરસમભાવના ઉમદા બોધપાઠ જેઓ પામ્યા ન હોય, જેમનાં વિચાર, વાણી અને વર્તન બીજાના વિચારભેદ પર એકદમ કલુષિત સ્થિતિમાં મૂકાઈ જતાં હોય, તેવાઓનાં સમ્મેલન શોચનીય સ્થિતિમાં ન મૂકાય તો બીજું શું થાય !

દેવદ્રવ્યની ચર્ચા સમાજમાં શું ઓછી ફેલાઈ હતી ? દીક્ષાના પ્રશ્ન પર શું ઓછો ઊડાપોડ થયો છે ? છતાં એની એ પુરાણી અર્થવિહીન “ લકીર ” પીટીને સમ્મેલને “ ઘટકુટ્યાં પ્રમાત્મ ” જેવું કરી ખરેખર પોતાના ગૌરવ પર પાણી ફેરવ્યું છે. એમ દિલગીરી સાથે જાહેર કરવું પડે છે.

સમ્મેલન આટલા લાંબા દિવસો સુધી અથડાઈ-પછડાઈને છેવટે, “ કંઈક કરી છુટવું, નહિતર નાક કપાશે. ” ના ભયથી જેમ તેમ બીનું સંકેલી વિખરાયું. આ પ્રકારની સ્થિતિથી સમ્મેલન ખરી રીતે લોકદષ્ટિમાં હાસ્યપાત્ર બન્યું છે. સમ્મેલનથી સાધુઓમાં પરસ્પર સૌમનસ્યનું વાતાવરણ પ્રસરાવું જોઈતું હતું તે બન્યું નથી. જુદાં પડેલા મન સંઘાયાં નથી. ખિન્ન વૃત્તિઓ સંતોષાઈ નથી. ઉદારતા રખાઈ નથી. દષ્ટિવૈષમ્ય ધોવાયું નથી. સ્થૂલ મિલનના એ મેળાવડામાં દ્વેષ, દુરાગ્રહ અને મદના જોરે ઉછળતાં અઘાત-પ્રત્યાઘાતનાં ઉદંડ મોજાંમાં શુંગળાઈ ગયેલ સ્થિતિ પર ઢાંકપિછોડો કરી કેવળ વેઠ ઉતારવાની પામર ચેષ્ટા કરી

બતાવી છે ! પક્ષકાર શ્રાવકોને છોડી સામાન્ય દષ્ટિથી વાત કરીએ તો આખા સમાજમાં સમ્મેલન માટે અસન્તોષ, નૈરાશ્ય અને ખેદની લાગણી ફેલાયલી જોવાય છે. અને જૈનેતર જનતા તો “ દીક્ષાના લવાડા ” પર પહેલેથી જ હસી રહી હતી. તેમાં આ જાતના સમ્મેલને ઉમેરો કયો છે. શાસનની અવનત કરાતી દશા પર દિલ રડે છે. પ્રભુ પાર ઉતારે !

[તા. ૨૭-૪-૩૪ શુક્રવારના “ મુ'અધસમાચાર ” માં પ્રકાશિત.]

